ნანი გელოვანი
Nani Gelovani

შაჰსეი-ვაჰსეი და საბჭოთა ანტირელიგიური პოლიტიკა 1920-1930-იანი წლების საქართველოში
Shahsey-Vahsey and Soviet Anti-Religious Policy in Georgia in the 1920s-1930s

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University,
Faculty of Humanities

საკვანძო სიტყვები: *შაჰსეი-ვაჰსეი, ჰუსაინ იბნ ‘აღი, შიიტური ისლამი, ანტიჰელიგიური პოლიტიკა, საქართველო*
Key words: *Shahsey-Vahsey, Husayn ibn Ali, Shia Islam, Antireligious politic, Georgia*

წარმოდგენილ სტატიაში, პირველად ქართულ ისტორიოგრაფიაში, სამეცნიერო ლიტერატურის, საარქივო მასალების, პერიოდული პრესისა და საბჭოთა კავშირისა და საქართველოს მთავრობის სახელით გამოცემულ განკარგულებათა საფუძველზე განხილული და გაანალიზებულია „შაჰსეი-ვაჰსეი“-ს სამგლოვიარო რიტუალის პოლიტიკურ-რელიგიური კონტექსტი და მასთან დაკავშირებული ანტირელიგიური კამპანიის არსი და შედეგები საქართველოში.

ჰიჯრის 60 წლის 13 რაჯაბს/680 წლის 19 აპრილს გარდაიცვალა ხალიფა მუʿავია I, რომელმაც სიცოცხლეშივე გამოაცხადა თავისი ვაჟი იაზიდი ტახტის მემკვიდრედ (680-683). იაზიდის დანიშვნას ხალიფად მემკვიდრეობის პრინციპით და არა არჩევით ან სახალხო აღიარებით მოჰყვა დიდი უკმაყოფილება მუსლიმური საზოგადოების დიდ ნაწილში. მრავალ მოწინააღმდეგე ჯგუფს შორის იყო ʿალი იბნ აბი ტალიბის პარტია (შიʿა), რომელსაც ხელმძღვანელობდა მისი ვაჟი, იმამ ჰუსაინი. შიიტებმა ჰუსაინი გამოაცხადეს ʿალის მემკვიდრედ, მოუწოდეს ჩასულიყო ქუფაში და სათავეში ჩასდგომოდა აჯანყებას ხალიფა იაზიდ იბნ მუʿავიას წინააღმდეგ. ალ-ჰუსაინმა ქუფაში გააგზავნა თავისი ბიძაშვილი მუსლიმ იბნ აკილ ალ-ჰაშიმი, რათა დარწმუნებულიყო ქუფელთა მხარდაჭერაში. მუსლიმ იბნ აკილმა მიიღო ფიცი რამდენიმე ათასი ქუფელისაგან (12-დან 80 ათასამდე ადამიანი) ალ-ჰუსაინისადმი ერთგულებაზე, რის შესახებაც მოახსენა მექისაკენ მიმავალ ალ-ჰუსაინს (მან მედინა მალულად დატოვა 30 რაჯაბს/6 მაისს). თუმცა 680 წლის 9-10 სექტემბერს ერთდროულად მოხდა მუსლიმ იბნ აკილის დაპატიმრება ქუფაში და ალ-ჰუსაინისა და მისი მიმდევრების გამგზავრება მექიდან ქუფაში. ქ. ნაინავასთან (ქერბელასთან ახლოს) ალ-ჰუსაინს გზა გადაუღობა იაზიდის არმიამ. გადამწყვეტი დაპირისპირება დაიწყო მუჰარამის 9 რიცხვში, როდესაც არაბი მხედართმთავარი შიმრი (აბუ ას-საბიღა შამირ იბნ ზი-ლ-ჯავშანი) 4,000-იანი არმიით შევიდა ქერბელაში (ეს დღე აღინიშნება, როგორც თასუʿა - არაბ. თისʿა). უთანასწორო ბრძოლა დამთავრდა 10 მუჰარრამს (ჲავმ ალ-ʿაშარა’) ჰუსაინის, მისი ძმის ʿაბბასის და 70 მომხრის (მათ შორის 26 ჰუსაინის ახლო ნათესავი: 3 ან 4 ვაჟი, 7 ძმა, მუსლიმ იბნ აკილის 4 ძმა და მისი 3 ვაჟი, ჰასანის 3 ვაჟი, ʿაბდ ალლაჰ იბნ ჯაʿფარ იბნ აბუ ტალიბის 4 ვაჟი) მკვლელობით (გელოვანი, 2021, გვ. 398-400; Çelenk, 2020, გვ.77-84; Talmon-Heller, 2020, გვ. 29-41; Wellhausen, 1963, გვ.147-200).

მუსლიმი ისტორიკოსი ატ-ტაბარის ცნობით, ალ-ჰუსაინი დაეცა უთანასწორო ბრძოლაში, მიიღო 33 ნაკვეთი და 34 ნაჩხვლეტი ჭრილობა (al-Tabari, 1991, გვ.180-82). ალ-ჰუსაინი, ისევე როგორც შიიტთა სხვა იმამები (შიიტური თემის ხელმძღვანელები), რწმენისათვის წამებულად გამოცხადდა.

ქერბელაში განვითარებულმა მოვლენებმა დიდი გავლენა იქონია შემდგომ პოლიტიკურ პროცესებზე და ხელი შეუწყო ʿალის მიმდევართა რელიგიურ და პოლიტიკურ გაერთიანებას. ალ-ჰუსაინი გახდა არა მხოლოდ შიიტური მოძრაობის სიმბოლო, არამედ მნიშვნელოვანი ფიგურა მთელ მუსლიმურ სამყაროში. „შურისძიება ჰუსაინისათვის“ გახდა შიიტთა მოძრაობის ლოზუნგი. ქერბელას ტრაგედიის შემდეგ ბევრმა ქუფელმა ინანა, რომ არ დაუჭირა მხარი ალ-ჰუსაინს და ჩამოაყალიბეს მოძრაობა, რომელიც ცნო-

ბილია როგორც *ათ-თავვაბუნ* („მომნანიებელთა მოძრაობა“), (Ayoub, 1987, გვ. 874-876).

‘აშურა’ ძველი აღმოსავლური მისტერიების მოკვდავი და აღდგენადი ღვთაებების გლოვის მუსლიმური ინტერპრეტაციაა. ‘აშურა’-ს მთავარი მიზანია ფსიქო-ემოციური განცდის მიღწევა ღრმა მწუხარებისა და მონანიების მდგომარეობაში „სრული ჩაძირვის გზით“. მისი ლიტურგიკული გამოხატულება გლოვასა და თვითგვემაშია სიმბოლიზებული (Седанкина, 2019, გვ. 559-570).

მუჰარამის პირველ დღეს აღინიშნება მუსლიმ იბნ ‘აკილის მკვლელობა (ალ-ჰუსაინის ემისარი ქუფაში); ამას თანმიმდევრულად მოჰყვება მუსლიმის სამი შვილის მოწამეობის აღნიშვნა, შემდეგ ალ-ჰუსაინის ოჯახის წევრებისა და მიმდევრების. მაგ., 6 მუჰარამს – მხედართმთავარ ალ-ჰურრ იბნ იაზიდის მოწამეობა, რომელმაც დატოვა ხალიფა იაზიდ I-ის არმია და გადავიდა ალ-ჰუსაინის მხარეს; 7 მუჰარამს – კასიმ იბნ ჰასსან იბნ ‘ალის წამება; 8 მუჰარამს – ‘ალი აქბარის (ალ-ჰუსაინის უფროსი ვაჟი) მოწამეობა; 9 მუჰარამს – ალ-ჰუსაინის ნახევარძმის, ალ-‘აბბასის მოწამეობა.

‘აშურა’ს ძირითადი რიტუალი არის რელიგიური მისტერია (თეატრალიზებული წარმოდგენა) – *თა‘ზიჲა* („დატირება“), რომელშიც წარმოდგენილია ალ-ჰუსაინის ტრაგიკული დაღუპვის ისტორია. შიიტური ტრადიციით, განსაკუთრებული სამგლოვიარო „შეკრებები“ (მაჯალის ათ-თა‘ზიჲა, მაჯალის ან-ნიჲაჰა) დაიწყო უშუალოდ ალ-ჰუსაინის მკვლელობის შემდეგ და მათი ძირითადი კომპონენტი არის ქერბელას ისტორიები (სპარს. როუზე ხანი ან რავდა ხვანი – ქერბელას ტრაგედიის რეჩიტატივი). ამ დროს იკითხება *რავდათ აშ-შუჰადა’*, წიგნი, რომელიც შედგენილია სპარსელი პოეტის, ყურანის ეგზეგეტის, სუფი სწავლულის ჰუსაინ ქაშიფის მიერ 1502 წელს ჰერათში. უმაიანთა დროს ალ-ჰუსაინისა და მისი ახლობლების ყოველწლიური მოხსენიება ხდებოდა მედინაში შიიტი იმამების სახლებში. სწორედ ამ პერიოდში დადგინდა *თა‘ზიჲა*-ს ტრადიცია (Ayoub, 1978, გვ. 152-153; Deacon, 2024, გვ.156-189).

ადრეული აბასიანები, პოლიტიკური მიზეზების გამო, არა მხოლოდ ნებას რთავდნენ, არამედ ხელს უწყობდნენ *თა‘ზიჲა*-ს ცერემონიების ღიად ჩატარებას. შიიტების მეექვსე იმამის – ჯა‘ფარ ას-სადიკის დროს (გარდ. 765წ.) დამკვიდრდა ალ-ჰუსაინის საფლავის მოლოცვის ტრადიცია 10 მუჰარამს და ქერბელას ტრაგედიიდან მე-40 დღეს – მუსლიმური მთვარის კალენდრით 20 საფარს (ზიჲარათ ‘აშურა’, ზიჲარათ ალ-არბა‘ინ). თუმცა, აბასიანი ხალიფა ალ-მუთავაქილის დროს (847-861), რომელმაც გაატარა ანტიშიიტური პოლიტიკა, ალ-ჰუსაინის საფლავი დაანგრიეს (850 წ.), ხოლო *თა‘ზიჲა* აიკრძალა. ბუვეიანთა დინასტიის მმართველობის დროს ერაყში (945-1055) *თა‘ზიჲა*-მ მიიღო ოფიციალური სამგლოვიარო რიტუალის სტატუსი. 351/962 წელს ბაღდადში, მუ‘იზ ად-დავლას მმართველობის დროს, პირველად საჯაროდ აღნიშნეს *თა‘ზიჲა* (‘აშურა’ გამოცხადდა სახალხო გლოვის დღედ) და, მოგვიანებით, ეს პრაქტიკა გაჩნდა სირიაში ჰამდანიანთა დროს, ეგვიპტეში – ფატიმიანთა დროს და ირანში – სეფიანთა დროს (Nakash, 1993, გვ.161-181).

IX საუკუნეში ჩნდებიან პროფესიონალი „მოტირლები“ (მარსიჲა-ხან - ელეგია-დატირების პროფესიონალი შემსრულებელი; მარსია – სამგლოვიარო ლექსი), რომლებიც წამღერებით ყვებიან ეპიზოდებს ალ-ჰუსაინის გარდაცვალების ისტორიიდან. თავდაპირველად *თა'ზიჲა* სრულდებოდა გზა-ჯვარედინებზე, ბაზრებში და ქალაქის მოედნებზე. შემდეგ სასტუმროებისა და კერძო სახლების ეზოებში. X საუკუნის დასაწყისის ბაღდადში, ალეპოსა და კაიროში გაჩნდა სპეციალური სახლები (ალ-ჰუსაჲნიჲა). სამგლოვიარო ცერემონიები იწყება პატივცემული შიიტების სახლებში, საღამოს კი გადადის ალ-ჰუსაჲნიჲა-ში ან სხვა საზოგადოებრივ ადგილებში, სადაც ალ-ჰუსაინის რაზმის გზა მედინიდან ერაყში დეტალურად არის აღდგენილი პოეტური და თეატრალური ფორმით.

თა'ზიჲა იწყება მოლა-როუზეხანის (სპეციალური კულტის მსახური, რომელიც საჯაროდ კითხულობს როუზე-ს – ხატოვანი თხრობა შიიტი წმინდანების 'ალი იბნ აბი ტალიბის, ალ-ჰასანისა და ალ-ჰუსაინის ღვთისმოსაობისა და მოწამეობის შესახებ; მას აცვია შავი ხალათი და ახურავს შავი ჩალმა) ქადაგებით, მას მოსდევს ყმაწვილთა გუნდის სიმღერა და სამგლოვიარო პროცესია – 'აზა, რომელსაც თან ახლავს მორწმუნეთა თვითგვემა და სამი ნაწილისაგან შედგება: პირველში მონაწილეობენ შავ პერანგებში ჩაცმული მუსლიმები, რომლებიც მკერდში მუშტებს იცემენ (არაბ. თატბირ – თვითგვემა; სპარს. – კამა-ზანი); მამაკაცები ცდილობენ აჩვენონ თავიანთი მზადყოფნა, მოწამეებად მოკვდნენ „მოწამეთა ბატონის (საჲიდ აშ-შუჰადა')“ – ჰუსაინისათვის. სახალხო მსვლელობისას მამაკაცები ხმალს ან სხვა ბასრ საგნებს ურტყამენ თავებს, რათა გამოიწვიონ ძლიერი სისხლდენა და ხელახლა მიიღონ მონაწილეობა იმამ ჰუსაინისა და მისი ოჯახის ტანჯვაში ქერბელაში (Scharbrodt, 2023,გვ.1067-1090; Ingvild, 2016, გვ.109-134). მეორეში მონაწილეობენ შავ გრძელ პერანგში ჩაცმული მუსლიმი მამაკაცები, რომლებიც ტანზე (მხრებზე და ზურგზე) რიტმულად ირტყამენ ჯაჭვებს ან მათრახებს (არაბ. ლატამ; სპარს. სინა-ზანი), იხევენ პერანგებს და სხეულის ნაწილებს ისერავენ დანებითა და ხმლებით (სპარს. სანჯირ-ზანი). ამას თან ახლავს სამგლოვიარო პოეზიის წარმოთქმა ჰუსაინისა და წინასწარმეტყველის ოჯახის საპატივსაცემოდ. მესამე პროცესიაში – *აზა კამატ* (კიმატრ) მონაწილეობენ მუსლიმები, რომლებმაც აღთქმა დადეს, რომ შეასრულონ რიტუალი. მათ გადაპარსული აქვთ თავი (შუბლიდან კეფამდე ფართო ზოლი) და გრძელი ხმლით იყენებენ ჭრილობებს, სისხლი სახეზე ჩამოსდით და ასე აგრძელებენ მსვლელობას. რიტუალის დროს ადეპტები, როგორც წესი, ვარდებიან გარკვეულ ტრანსში, რაც მათ ეხმარება, ყურადღება არ მიაქციონ ტკივილს. თითოეულ პროცესიას მიჰყვება წინამძღოლი – ჰადი, რომელიც ხმამაღლა მოუთხრობს შეკრებილ მორწმუნეებს ქერბელას ტრაგედიისა და ალ-ჰუსაინის მოწამეობრივი სიკვდილის შესახებ. მორწმუნენი იმეორებენ მის მიერ წარმოთქმულ ფრაზებს. სამგლოვიარო მისტერიების დროს რეპროდუცირებულია ალ-ჰუსაინისა და მისი მიმდევრების ბრძოლისა და სიკვდილის სცენები (შაბიჰ; თაშბიჰ; თამსილ შაბიჰ – ეს რიტუალი დამკვიდრდა შიიზმის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადების შემდეგ ირანში, დაახლ. XVII საუკუნის დასაწყისში). ალ-ჰუსაინის, მისი ძმის 'აბბასის და სხვა მოწამეთა როლებს ასრულებენ პროფესიონალი მსახიობები. ალ-

ჰუსაინის მკვლელების – ხალიფა იაზიდის და მისი სამხედრო რაზმის წინამძღოლის შიმრის სახელები შიიტებთან გახდა წყევლის სინონიმი. მსვლელობას თან ახლავს საყვირების ხმა და ისმის შეძახილები: „შაჰ ჰუსაინ, ვაჰ ჰუსაინ!" ანუ შაჰიდ (მოწამე) ჰუსაინ, ვაჰ-ჰუსაინ! აქედან წარმოდგება 'აშურა'ს სხვა სახელწოდებაც – შაჰ-სეი, ვაჰ-სეი. იოსებ გრიშაშვილის თანახმად, „ამ სიტყვებს იმეორებს ყოველი კაცი, როცა თავს იბეგვამს ჯინჯილით" (გრიშაშვილი, 1997, გვ.249).

მუჰარამის კულტი, როგორც მისი თეოლოგიური ასპექტებით, ისე რელიგიური რიტუალებით, უნიკალური მოვლენაა ისლამურ ღვთისმოსაობაში. შიიტურ ისლამში ქერბელა მარადიული ბრძოლის სიმბოლოა სიკეთესა და ბოროტებას შორის. ისტორიულად, ეს მოვლენა დღემდე რჩება შიიტების რელიგიური იდენტობის განუყოფელ ნაწილად. ერთი მხრივ, შიიტი მგლოვიარეები იზიარებენ ალ-ჰუსაინის ტკივილს და იმედოვნებენ, რომ ისარგებლებენ მისი შუამავლობით განკითხვის დღეს. მეორე მხრივ, შიიტური უმცირესობა განიხილავს ალ-ჰუსაინის გლოვას, როგორც ჩაგვრის წინააღმდეგ პროტესტის აქტს, ღვთისათვის ბრძოლას (ჯიჰადს) და ღვთისმოსაობის აქტს (Ayoub, 1978, გვ. 93,136,141). ალ-ჰუსაინის სიკვდილი აღიქმება არა მხოლოდ როგორც მოწამეობრიობა ან მოციქულის ოჯახის მართლმორწმუნე წევრების ტრაგიკული ვიქტიმიზაცია, არამედ ასევე როგორც მორწმუნეთა მონანიება და „დანაშაულის" ერთგვარ გამოსყიდვა, იმამ ჰუსაინის სიკვდილისგან ხსნის შეუძლებლობის გამო. „როგორც ქრისტემ შესწირა თავი ჯვრის სამსხვერპლოზე კაცობრიობის გამოსასყიდად, ასევე ჰუსაინმა დაუშვა თავისი მკვლელობა ქერბელას დაბლობზე, რათა გაეწმინდა მუსლიმური საზოგადოება ცოდვებისაგან" (Enayat, 1982, გვ.183).

თბილისში, როგორც წყაროები ადასტურებს, ყველაზე მასშტაბურად აღინიშნებოდა 'აშურა', ანუ „შაჰსეი-ვაჰსეი", რომელიც იმართებოდა ავლაბარში. იგი თბილისში ირანელებმა შემოიტანეს. მეიდანი („თათრის მოედანი" ან ვახტანგ გორგასლის მოედანი) და მეჩეთი მეიდანზე იყო შიიტების რელიგიური და კულტურული ცხოვრების ცენტრი. „შაჰსეი-ვაჰსეი"-ს დროს შიიტები იკრიბებოდნენ მეჩეთში ან კერძო სახლებში, სადაც იკითხებოდა ლოცვები. ამ რელიგიური მისტერიის დროს ქუჩებში იმართებოდა თეატრალიზებული სანახაობები (მსვლელობა ფერადოვანი ზანზალაკებით, დროშებით), რასაც თან ახლდა საოცარი ექსტაზი – ფანატიკურად განწყობილ ადამიანთა თვითგვემა (ჯაჭვის ცემა თავსა და ზურგში).

საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის გენერალური მდივანი, ი.ბ. სტალინი, თვითგვემას „შაჰსეი-ვაჰსეი"-ს დროს „ამიერკავკასიის თათრების" „ნაციონალურ თავისებურებად" მოიხსენიებდა (სტალინი, 1947, 355).

ეთნოლოგი გ. გოცირიძე წერდა: *„ქალაქის ძველ უბანში – ავლაბარში, მუსლიმანი შიიტები თალხი ფერის ქსოვილებით რთავდნენ ბაზრის ფარდულებს, სახელოსნოებსა და სახლის აივნებს. ქუჩებში გამოფენილი იყო მწვანე, წითელი და შავი ფერის დროშები (ბაირაღები), სირაქლემის ფრთებით გაწყობილი ალმები, ღამის ფარნები და საცეცხლურები, რომელთაც ხელის მტევნის გამოსახულების ოქროსფერი ლითონის ფირფიტები, ე.წ. „ფენჯეები" ამშვენებდა. მეჩეთში წმინდანთა სურათებსა და სარკეებს შავ საბურველს აფარებდნენ. დგამდნენ მაუდის ქსოვილთა და სირაქლემის*

ფრთებით გაწყობილ ხის გრძელ სვეტებს – „სოთუნებს“, იატაკზე საუკეთესო ხალიჩებსა და ფარდაგებს აგებდნენ, საგანგებოდ წითელი და მწვანე ფერებით აწყობდნენ როუზეხანების (მქადაგებლების) ადგილებს და მინბარის – სამლოცველო კათედრის საფეხურებს“ (გოცირიძე, 2012, გვ.14).

თბილისის ისტორიის მკვლევარი, თეიმურაზ ბერიძე, „აშურა“-ს დღეებში ასე აღწერს თბილისურ ყოფას: *„აშურას დღეს არც ერთი შიიტი მაჰმადიანი არ ვაჭრობდა, არავითარ საქმეს არ აკეთებდა, არც საკლავს კლავდა. თბილისის აბანოების უბანში და ძველ მეიდანზე მაჰმადიანი მოსახლეობა აივნებზე ფენდა წარწერებიან ჰაშიიესოთუნს – შავი ქსოვილის გრძელ ნაჭრებს. გლოვის ნიშნად სახეზე მურწასმული, თმაგაწეწილი, დაგლეჯილ-ტანსაცმლიანი მაჰმადიანი ქალები ქუჩა-ქუჩა დადიოდნენ და თან სახეს იხოკავდნენ და იკაწრავდნენ. სამგლოვიარო პროცესიას, რომელიც ქუჩაში მოდიოდა, დესთე ეწოდებოდა. ეს იყო მრავალპლანიანი თეატრალიზებული სანახაობა. პროცესიის წინ მოჰქონდათ დიდი ანთებული ფარნები, შემდეგ მოდიოდნენ მებაირაღენი ბაირაღით ხელში. მოჰქონდათ სირაქლემის ფრთებით, სარკეებითა და ძვირფასი ქსოვილებით მორთული ალამი – გრძელი ფიცარი. ამას მოსდევდა მკერდზე მუშტის ცემით სინეზანების ჯგუფი; მათ მოჰყვებოდნენ ზანჯორ ზანანები, რომლებიც ზურგზე მძიმე ჯაჭვებს ირტყამდნენ; შემდეგ – გაშიშვლებული ორპირა ხანჯლების თავში ცემით ყამე ზანები. დესთეს ამთავრებდა ჯგუფი, რომელიც პანტომიმის საშუალებით გადმოსცემდა, განასახიერებდა ჰუსეინის დაღუპვის სხვადასხვა სცენას. ყოველივე ამას – ჯაჭვების, ხმლების და ხელების ქნევას თან ერთოდა შემზარავი შეძახილები: „შაჰსეი ვაჰსეი!“, („შაჰ ჰუსეინ, ვაჰ ჰუსეინ!“). ვინც აშურას, გლოვის დღეს სასიკვდილოდ დაშავდებოდა, მას წმინდანთა რიცხვში ჰრაცხავდნენ“* (ბერიძე, 1980, გვ.141-142).

ევროპელი მოგზაურებისა და შიიტური წყაროების თანახმად, კავკასია და აზერბაიჯანი ითვლება „აშურა“-ს დროს მათრახით ცემის (გაშოლტვის) რიტუალის შემოღების ადგილად. მოგზაურთა ადრეული ცნობები ეხება XVII საუკუნის პირველ ნახევარს. თუმცა ეს რიტუალი შემდგომ საუკუნეებშიც სრულდებოდა. კავკასიის თურქულენოვანი რეგიონები და აზერბაიჯანი ჩრდილოეთ ირანში გამოირჩეოდნენ თავის ხმლით დასერვით (Massé, 1954, გვ.128). მუჰამმად სადიკი, რომელიც წერდა ბაქოს გაზეთისათვის (აქინჯი - აზერ. Əkinçi, 1875,1877), მიუთითებს, რომ პირველად ყარაბაღის მოსახლეობაში დამკვიდრდა პრაქტიკაში ზომაგადასული თვითგვემა და მოგვიანებით გავრცელდა ეს ტრადიცია თავრიზსა და ირანის სხვა ქალაქებში (Adam, 2001, გვ.119).

1920 წელს საქართველოში იმყოფებოდა რუსი მწერალი, პუბლიცისტი, ჟურნალისტი, სამხედრო კორესპონდენტი, მთარგმნელი ილია გრიგორის ძე ერენბურგი, რომელმაც აღწერა „შაჰსეი-ვაჰსეი“-ს ცერემონია თბილისში. *„ამ საოცარ ქალაქში სხვადასხვა საუკუნეები თანაარსებობდა. ვნახე მუსლიმი შიიტების დღესასწაული – „შაჰსეი-ვაჰსეი“. ყვავილოვანი ხალიჩებით გაფორმებული საკაცეებით უსახო სპარსელი ქალები მოჰყავდათ. გარშემო ახალგაზრდები ტრიალებდნენ; კოსტუმირებული ცხენოსნები უმოწყალოდ ურტყამდნენ მათ მათრახებს. მათ მოჰყვებოდა ასობით ნახევრად შიშველი მამაკაცი, რომლებიც ზურგში ირტყავდნენ რკინის ჯაჭვებს. ისმო-*

და მუსიკის ხმა. მთავარი მსახიობები იყვნენ თეთრხალათიანი ადამიანები; რხევისას ისინი ყვიროდნენ „შაჰსეი-ვაჰსეი!" და მათრახს იცემდნენ სახეში. კაშკაშა მზეზე სისხლი საღებავს ჰგავდა. თვითგვემა იყო ხალიფა ჰუსეინის ვაჟის ხსოვნისათვის, რომელიც დაიღუპა ათას ოთხასი წლის წინ ბრძოლაში..." (Эренбург, 1990, გვ.318-319).

ოსიპ მანდელშტამი, ებრაული წარმოშობის რუსი პოეტი, პროზაიკოსი და მთარგმნელი სამჯერ (1920, 1921, 1930 წწ.) იყო საქართველოში. მეორეჯერ ჩამოსვლისას მას თან ახლდა ახლად შერთული ცოლი – ნადეჟდა მანდელშტამი, რომელმაც თავის წიგნში აღწერა თუ როგორ დაინახა ოსიპ მანდელშტამმა „შაჰსეი-ვაჰსეი"-ს პროცესია თბილისში:

„ერთხელ ბაზართან დიდმა პროცესიამ – „შაჰსეი-ვაჰსეი" გაგვაჩერა. ის იყო ბოლო, რადგან შემდეგ წელს აკრძალეს – და სამუდამოდ. ნახევრად შიშველი ხალხი დადიოდა აღმოსავლური დოლების თანაბარზომიერი ხმების ქვეშ და რიტმულად ირტყამდნენ ტყავის მათრახებს. ... მათ უკან, იმავე თანმიმდევრობით, უფრო რთული რიტმული მოძრაობებით მოდიოდნენ ხანჯლებიანი ადამიანები. ერთი-ერთზე, აბსოლუტურად ზუსტად და ერთდროულად, ასწიეს ან მარჯვენა ან მარცხენა ფეხი და იყენებდნენ დარტყმას ხანჯლით, ყველა ერთსა და იმავე ადგილას. ეს იქნებოდა ბალეტის მსგავსი, რომ არა ჭრილობებიდან წამოსული სისხლის ნაკადები. აქლემები, სახედრები და ცხენები მიდიოდნენ ლამაზი ჩულებით (ცხენის ან სახედრის ზურგზე გადასაფარებელი ქსოვილი - ნ.გ.). მათ მიჰყავდათ ქალები და ბავშვები – მუჰამმადის ძმის (მუჰამმადის ბიძაშვილის - ნ.გ.) ოჯახი, რომლის მკვლელობის ხსოვნისთვისაც მთელი წარმოდგენა შესრულდა. მტრედი აიყვანეს დიდ ცხენზე, მეორეზე კი უცნაურად ქანაობდა მხედარი. ზურგში ხანჯალი ჰქონდა ჩარჩენილი და თეთრ ტანსაცმელზე სუფთა სისხლი უბრწყინავდა. მაყურებელთა ბრბო გამუდმებით შიშისაგან თრთოდა და ჩვენც ბრბოსთან ერთად. მე გაქცევა მინდოდა, მაგრამ მანდელშტამმა დამაკავა და მაიძულა, გაუთავებელი მსვლელობის ბოლოს დავმდგარიყავი. ყველა მონაწილემ გუნდურად ორი მოკლე სიტყვა წამოიძახა და ეს წამოძახილები მთელი რთული და სისხლიანი ბალეტის რიტმის ერთადერთი მარეგულირებელი იყო. ისინი ამბობენ, რომ წინა წლებში ევროპელი, რომელიც შემთხვევით აღმოჩნდებოდა მაყურებელთა ბრბოში, მუსლიმები მაშინვე ნაწილებად გლეჯდნენ. პროცესია ქალაქის ქვევით გორაკისკენ გაემართა. იქ რაღაც რიტუალური მოქმედებებიც მიმდინარეობდა, მაგრამ ვერ გავბედეთ იქ წასვლა. მეორე დღეს, ბაზრობაზე ყველა მოვაჭრე ატარებდა მარლის სახვევებს. და ჩაის მეპატრონე, სადაც ყოველთვის საოცარ სპარსულ ჩაის ვსვამდით პატარა ჭიქებში, ასევე ბინტით იყო დაფარული" (Мандельштам, 2000, გვ. 15-16).

მართალია, რელიგია ოფიციალურად გამოყოფილი იყო სახელმწიფოსაგან, საბჭოთა ხელისუფლება მუდმივად ერეოდა რელიგიურ ცხოვრებაში, მათ შორის რელიგიური რიტუალების ორგანიზებაშიც, რამდენადაც უფლებამოსილება ჰქონდათ დაეშვათ ან აეკრძალათ ნებისმიერი რელიგიური დღესასწაული თუ რიტუალი.

1920-იანი წლებიდან საბჭოთა კავშირში, მათ შორის საქართველოში იწყება აქტიური ანტირელიგიური კამპანია „შაჰსეი-ვაჰსეი"-ს წინააღმდეგ.

1923 წლის მაისში გაზეთი "Заря Востока" წერდა: *„ქართველები, სომხები და, განსაკუთრებით, აფხაზები ნაკლებად რელიგიურები არიან, ვიდრე რუსეთის გლეხობა, მაგრამ სამაგიეროდ, მაგალითად, აზერბაიჯანში ძნელია რელიგიის განცალკევება ყოფისაგან, სოფლის ცხოვრებისაგან, მუსლიმი ქალისა და ოჯახისაგან. მართალია, ჩვენმა ამხანაგებმა ბევრი გააკეთეს იმისათვის, რომ გამოეყოთ სოფელი რელიგიური ურთიერთობების თვალსაზრისით. ბოლო პერიოდში მხოლოდ საქართველოში დიდი ძალით გაიშალა ანტირელიგიური ფრონტი. ... მაგრამ ნიშნავს კი ეს, რომ ჩვენთვის საინტერესო საკითხში ყველაფერი კარგადაა. ... ავიღოთ აზერბაიჯანი. ... მუსლიმებს აქვთ ისეთი ველური რელიგიური ჩვეულება, როგორიცაა 'შაჰსეი-ვაჰსეი'. ბნელ გლეხს ადვილად ავუხსნით, რომ დროა უარი ვთქვათ ამ ბარბაროსობაზე, რადგანაც პირველი, ეს არის ბარბაროსობა, მეორე, ის სავსეა დიდი მოწამეობრიობით, მესამე, ის ემუქრება 'შაჰსეი-ვაჰსეი'-ს მონაწილეთა სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას, მეოთხე წარმოადგენს სანახაობას და კომედიას მუსლიმური საზოგადოების შეძლებული ფენებისათვის, რომლებიც საერთოდ არ იღებენ მონაწილეობას ამ ველურ რიტუალში და ძველი რომაელი არისტოკრატების ან ბარსელონას მოქალაქეების მსგავსად, მხოლოდ თვალყურს ადევნებენ და ტკბებიან, თუ მათი ქვეშევრდომები როგორ იცემენ თავში, ისერავენ გაშმაგებულნი. ... უფრო ადვილია ბრძოლა ანტირელიგიურ ფრონტზე საქართველოში. მაგრამ იქ ჩვენ საქმე გვაქვს რთულ ეროვნულ საკითხთან. საქართველოში ჩვენ ვეჯახებით რელიგიურ თავისებურებებს სომხების, მუსლიმების, ებრაელების, მოლოკნების, რომლებიც როგორც ცალკე აღებული, ისე მთლიანობაში, წარმოადგენენ შთამბეჭდავ ძალას. ეს თავისებურებები უნდა გავითვალისწინოთ. ამის გარდა, საქართველოში ჯერ კიდევ ძლიერია პატრიარქალური ტრადიციები. მოხუცებულებს სოფელში, რა თქმა უნდა, არ გაუხარდებათ ჩვენი ანტირელიგიური პროპაგანდა და მოქმედებები. როგორც ხედავთ, საქართველოშიც ამოცანა არ წყდება მაშინვე, ადვილი არაა. არის ის, რაზედაც უნდა ვიფიქროთ. ჩვენი მხრიდან გამოვლენილი უნდა იყოს სიფრთხილე და სიმახვილე შესაძლო მაქსიმალურ ფარგლებში"* (Заря Востока, №119, 1923, გვ. 2).

1923 წელს III (მოგვიანებით კრწანისის რაიონი) რაიონში მოიწვიეს აზერბაიჯანელ მშრომელთა კონფერენცია, სადაც, სხვა საკითხებთან ერთად, დაისვა საკითხი „(შაჰსეი-ვაჰსეი-ს) ცრურწმენასთან ბრძოლის შესახებ". 1924 წლის 12 ივლისს საქართველოს კომპარტიის ბორჩალოს სამაზრო კომიტეტის პრეზიდიუმის სხდომაზე განიხილეს ანტირელიგიური პროპაგანდა მუსლიმებს შორის მოახლოვებული „შაჰსეი-ვაჰსეი"-ს გლოვის ათდღიურის გამო. სხდომაზე მიიღეს გადაწყვეტილება: „დაევალოს ალი ტაგიზადეს (ბორჩალოს სამაზრო კომიტეტის პასუხისმგებელი მდივანი – ნ.გ.) გამოარკვიოს პროპაგანდის წარმოების შესაძლებლობები და მეთოდები შესაბამისი სასულიერო პირების მეშვეობით". საარქივო დოკუმენტების თანახმად, ბორჩალოსა და თბილისის მაზრაში „შაჰსეი-ვაჰსეი"-ს აღნიშვნისას „ხშირად რელიგიურ ექსტაზში შესული მორწმუნენი თავს იკლავდნენ (შსს არქივი, ფ. 14, ანაწ. 1, ს. 3124, ფურც.2).

საქართველოში განსაკუთრებული ყურადღება ექცეოდა მუსლიმურ რელიგიურ დღესასწაულებთან დაკავშირებით ათეისტური პროპაგანდის

ფართოდ გაშლას მოსახლეობაში. ამ მიზნით ადგილებზე იქმნებოდა კომისიები, რომლებშიც შედიოდნენ საზოგადოებრივი ორგანიზაციების წარმომადგენლები. მუსლიმთა შორის სისტემატური და ორგანიზებული ანტირელიგიური მუშაობის ხელმძღვანელობის მიზნით ცენტრალურ ანტირელიგიურ კომისიასთან შეიქმნა მუდმივი კომისია 6 კაცის შემადგენლობით. საქართველოში კამპანია „შაჰსეი-ვაჰსეი“-ს წინააღმდეგ პირველად ჩატარდა 1927 წელს. საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის პრეზიდიუმმა 1927 წლის ივნისში მიიღო დადგენილება „შაჰსეი-ვაჰსეი“-ს აღნიშვნისას ყოველგვარი თვითგვემის აკრძალვის შესახებ და წინადადებით მიმართა საქართველოს ცენტრალურ აღმასრულებელ კომიტეტს მიეღო შესაბამისი დადგენილება. 1927 წლის ივლისში, საქართველოს კომპარტიის ბორჩალოს სამაზრო კომიტეტის IV გაფართოებულ პლენუმზე, სხვა საკითხებთან ერთად, განიხილეს საკითხი ანტირელიგიური პროპაგანდის შესახებ და „შაჰსეი-ვაჰსეი“-ს წინააღმდეგ ბრძოლის შედეგები. პლენუმზე ხაზი გაესვა სასულიერო წოდების აქტივობას (სასულიერო წოდება აგიტაციას ეწეოდა სოფლების – ყაჩაღანის და ყიზილ-აჯლოს – მოსახლეობას შორის მეჩეთების აშენების თაობაზე). მოლები არწმუნებდნენ ხალხს, რომ ყურანი არანაირად არ ეწინააღმდეგებოდა საბჭოთა ხელისუფლებას. ამით მათ სურდათ თავისი ავტორიტეტის ამაღლება და კონტროლის დამყარება მოსახლეობაზე (არუხლის ახუნდი). ბოლოს, აღნიშნული იყო მიღწევებიც ანტირელიგიური პროპაგანდის საქმეში „შაჰსეი-ვაჰსეი“-სთან მიმართებაში. გატარებული ღონისძიებების შედეგად, არ ჩატარებულა „სადღესასწაულო მსვლელობა“ და სხვა რელიგიური რიტუალები, ორი-სამი დასახლებული პუნქტის გარდა (ყიზილ-აჯლო), (Известия Центрального и Тифлисского комитетов КП (б) Грузии, 1927, გვ.5-6).

1928 წლის 9 აპრილს საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალურ კომიტეტის აგიტაციისა და პროპაგანდის განყოფილებაში ჩატარდა თათბირი ანტირელიგიური პროპაგანდის გაძლიერების საკითხზე აზერბაიჯანელებს შორის მუჰარამისა და კურბან-ბაირამის დღესასწაულების მოახლოებასთან დაკავშირებით. თათბირზე მოისმინეს მოხსენება, რომელშიც აღნიშნული იყო საქართველოსა და აზერბაიჯანის გასული წლის გამოცდილების გამოყენებაზე თვითგვემის რელიგიური პროცესის წინააღმდეგ ბრძოლის საქმეში „შაჰსეი-ვაჰსეი“-ს დროს. დაიგეგმა გარკვეული ღონისძიებები: „აზერბაიჯანულმა გაზეთებმა წინასადღესასწაულო დღეებში მაქსიმალური ყურადღება უნდა დაუთმონ ანტირელიგიურ პროპაგანდას. შეძლებისდაგვარად, აუცილებელია ჩამოყალიბდეს მთელი რიგი ახალი ანტირელიგიური წრეები აზერბაიჯანული მოსახლეობით დასახლებულ მაზრებში და მათი საშუალებით ჩატარდეს შესაბამისი სამუშაო. ანტირელიგიური პროპაგანდის მიზნით იგეგმება რადიოსა და ტელევიზიის ფართოდ გამოყენება. შესაბამისი საზოგადოებრივი აზრის ჩამოსაყალიბებლად, რომელიც მიმართული იქნება ფანატიკური რელიგიური ჩვეულებების წინააღმდეგ, პარტიულ და კომკავშირულ კრებებზე და უპარტიო აქტივის შეკრებებზე იგეგმება რიგი მოხსენებების ორგანიზება „შაჰსეი-ვაჰსეი“-ს შესახებ. ანტირელიგიური სამუშაო ჩატარდება აგრეთვე რაიონული კომიტეტების ხაზითაც“. თათბირზე აირჩიეს სპეციალური კომისია ანტირელიგიური პროპა-

განდის ჩასატარებლად აზერბაიჯანულ მოსახლეობაში (Заря Востока, №83, 1928, გვ.5).

საქართველოს კომპარტიის ცენტრალურმა კომიტეტმა 1928 წლის 23 მაისს დაამტკიცა ანტირელიგიური კამპანიის წარმოების გეგმა კურბან-ბაირამის და მუჰარამის წინააღმდეგ. ამ კამპანიის საწარმოებლად ბორჩალოს და სიღნაღის მაზრების კომიტეტებში ჩამოყალიბდა სპეციალური კომისიები. მსგავსი კომისიები ჩამოყალიბდა ზემოაღნიშნული მაზრების სათემო კომიტეტებშიც. თბილისის III რაიონულ კომიტეტთანაც ჩამოყალიბდა კომისია, სადაც იგეგმებოდა უღმერთოთა აზერბაიჯანული წრის წარმომადგენლების ჩართვა. დაიგეგმა ცალკეული შეკრებების ჩატარება პარტიისა და კომკავშირის აზერბაიჯანელი წევრების მიერ თემაზე: „როგორ უნდა მოიქცეს პარტიისა და კომკავშირის წევრი შაჰსეი-ვაჰსეი-ს დროს“, „როგორი დამოკიდებულება უნდა ჰქონდეს აზერბაიჯანელ მშრომელს შაჰსეი-ვაჰსეი-ს ველურობასთან“. თბილისში უნდა ჩაეტარებინათ ანტირელიგიური სემინარი აზერბაიჯანულ ენაზე 15-20 ადამიანისათვის რელიგიის საკითხებზე და მათ შორის „შაჰსეი-ვაჰსეი“-ს რიტუალებზე. ასევე იგეგმებოდა შემდეგი ღონისძიებები:

1. გამოეცათ კრებულები ისლამის შესახებ, რომლებსაც დაბეჭდავდა საქართველოს სახელმწიფო გამომცემლობა; 1928 წლის 10 მაისიდან გაზეთში „ენი კენდ“ (“Yeni Kend” – საქ. კ. პ. (ბ) ცენტრალური და თბილისის კომიტეტების ორგანო), ყოფილიყო ანტირელიგიური გვერდი, ხოლო ჟურნალებში – „კიზილ შეფეკ“ (“Kizil-shephek”) და „დან ილდიზი“ (“Dan Yildiz”) განეთავსებინათ სტატიები მუჰარამზე. ფართოდ გამოეყენებინათ კედლის გაზეთები აზერბაიჯანულ ენაზე.

2. შეეკრიბათ მეტნაკლებად მომზადებული ანტირელიგიური პროპაგანდის მომხრე აზერბაიჯანელები და გაეგზავნათ ისინი მოხსენებებით მაზრებში კამპანიის დროს.

3. საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის საშუალებით განეახლებინათ დეკრეტი ჯვაჭვების დარტყმით თვითგვემის შესახებ.

4. ჩაეტარებინათ შეკრებები თაქიებისა და მეჩეთების ხელმძღვანელების თბილისის მასშტაბით (თბილისის მაზრა) რათა განემარტათ მუჰარამისა და მასთან დაკავშირებული რელიგიური რიტუალების არსი.

5. ფართოდ გამოეყენებინათ კინო. მოეწყოთ რაიონებში (თბილისი, კარაიაზი) და მაზრებში (სიღნაღი, ბორჩალო) ანტირელიგიური პიესები აზერბაიჯანულ ენაზე და მოძრავი ჯგუფისათვის გამოეყოთ 300 მანეთი.

6. დაეგზავნათ მიმართვა საქართველოს აზერბაიჯანელი მშრომელებისადმი საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტისა და სახალხო კომისართა საბჭოებისაგან.

7. აეკრძალათ მოლების, სეიდების და სხვა სასულიერო პირების ჩამოსვლა სპარსეთიდან და ასევე, მათი გადასვლა მაზრიდან მაზრებში (Известия Центрального и Тифлисского комитетов КП (б) Грузии,1928, გვ.12-13).

1928 წლის 23 მაისს საქართველოს ცენტრალურმა კომიტეტმა აგიტაცია-პროპაგანდის განყოფილების ცირკულარული მითითებები გაუგზავნა ბორჩალოსა და სიღნაღის სამაზრო კომიტეტებსა და თბილისის კომპარტიის კომიტეტს ანტირელიგიური პროპაგანდისა და რელიგიურ ფანატიზმთან

ბრძოლის თაობაზე. იქ მითითებული იყო ანტირელიგიური კამპანიის წარმოების გეგმა. გათვალისწინებული იყო საუბრების ჩატარება სამკითხველო დარბაზებსა და სახალხო სახლებში მუჰარამის კლასობრივი არსის შესახებ, ისლამისა და მუსლიმი სასულიერო წოდების რეაქციულ როლზე, ანტირელიგიურ თემებზე. ანტირელიგიურ კამპანიაში უნდა ჩაერთოთ მასწავლებლები, ექიმები და სხვ. ასევე სამკითხველო დარბაზებში დაედგათ სტენდები ანტირელიგიური ლიტერატურით აზერბაიჯანულ ენაზე (Известия Центрального и Тифлисского комитетов КП (б) Грузии,1928, გვ.12-13).

1928 წლის 19 ივნისს „შაჰსეი-ვაჰსეი“-ს წინ, საქართველოს ცენტრალურმა აღმასრულებელმა კომიტეტმა (კომიტეტის თავ-რე ფილიპე მახარაძე) სპეციალური მოწოდებით (“Против религиозных предрассудков. Всему трудовому тюркскому населению Грузни, рабочим и крестьянам”) მიმართა საქართველოს თურქულ (აზერბაიჯანულ) მოსახლეობას – უარი ეთქვათ თვითგვემაზე (Заря Востока, №141, 1928, გვ. 2).

„ამხანაგებო, ასეული წლების მანძილზე მთელი ხალხი უმოწყალო ჩაგვრას განიცდიდა ბატონებისა და გამგებლებისაგან, რომლებიც სიცრუითა და მოტყუებით იმორჩილებდნენ და თავიანთ მონებად აქცევდნენ ხალხის უზარმაზარ რაოდენობას – მშრომელთა მასებს. ამ ექსპლუატატორების ხელში იყო მასებზე ზემოქმედების ყველა საშუალება: არმია, პოლიცია, სასამართლო და ციხეები. მაგრამ მითითებული საშუალებების გარდა, ხალხთა მასების დამონებისა და ექსპლუატაციის ერთ-ერთი უძლიერესი საშუალება იყო რელიგია – ესაა მშრომელთა ინდოქტრინაციის საშუალება, რომლითაც ყოველთვის ხელმძღვანელობდა ფარისეველი სამღვდელოება. .... რელიგიის წყალობით და მისი გავლენით უღარიბესი მშრომელი ხალხი იქცეოდა თავიანთი ბატონებისა და მჩაგვრელების (მეფეები, ხანები, ბეგები, ...) უსიტყვო მონებად. ... მაგრამ ოქტომბრის რევოლუციამ სასიკვდილო დარტყმა მიაყენა გაბატონებულ და ექსპლუატირებულ კლასს, ე.ი. მემამულეებს და ბურჟუაზიას. მშრომელთა მასები, მუშები და გლეხები გათავისუფლდნენ თავიანთი ექსპლუატატორების პოლიტიკური და ეკონომიკური მონობისაგან. მაგრამ დღემდე ჯერ კიდევ არ მოუხსნიათ რელიგიის მძიმე ბორკილები.

მშრომელი ხალხი დროა ერთხელ და სამუდამოდ გამოჯანმრთელდეს ამ დაავადებისაგან. საბჭოთა ხელისუფლება შეუპოვარ და უწყვეტ ბრძოლას აწარმოებს ცრურწმენისა და ცრუ შეხედულებების წინააღმდეგ. ამ ბრძოლამ უკვე გამოიღო შთამბეჭდავი შედეგები, მაგრამ ჯერჯერობით მხოლოდ ქრისტიანულ მოსახლეობაში. აზერბაიჯანულ მოსახლეობაში ჯერ კიდევ საკმარისად ცოცხალია რელიგია თავისი ყველა ცრურწმენებით. ზოგიერთი უკიდურესად საზიანო ჩვეულებას დღემდე ჰყავს არცთუ ცოტა მიმდევარი აზერბაიჯანელი (თურქული) მოსახლეობის ჩამორჩენილ და ნაკლებად კულტურულ მასებში. დღემდე შემორჩენილი ასეთი რელიგიური დღესასწაულები კურბან-ბაირამი, მუჰარამი და შაჰსეი-ვაჰსეი მოწმობენ ამაზე.

ამის თაობაზე საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი მიმართავს საქართველოს მშრომელ თურქულ მოსახლეობას მოწოდებით:

დროა გათავისუფლდეთ რელიგიური ცრურწმენებისაგან და ამ ცრურწმენების მატარებლების გავლენისაგან – მატყუარა მოლებისა და ხოჯებისაგან!

... უარი თქვით დამდეგ რელიგიურ დღესასწაულებში მონაწილეობაზე. ამით თქვენ აჩვენებთ, რომ თქვენ აღარ ხართ მონები მდიდართა ხელში, რომ თქვენ ბრმად აღარ მიყვებით მატყუარებს - მოლებს და ხოჯებს და რომ თქვენ დაადექით ახალი ცხოვრების გზას!

გულწრფელად ვუსურვებთ მთელ მშრომელ თურქულ მოსახლეობას გამარჯვებას და წარმატებას ამ ახალ გზაზე“.

აღმასრულებელმა კომიტეტმა, ზემოაღნიშნულ მიმართვასთან ერთად, 1928 წლის 19 ივნისს გამოსცა დადგენილება მუჰარამის დღეებში რელიგიური დემონსტრაციების, მსვლელობების და ყოველგვარი თვითგვემის აკრძალვის შესახებ (Заря Востока, №141, 1928, გვ. 2).

„საზოგადოებრივი სიმშვიდისა და წესრიგის დასაცავად საქართველოს საბჭოების ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი ადგენს:

1.აიკრძალოს დამდეგი მაჰერრამი-ს გლოვის დღეებში რელიგიური დემონსტრაციები, მსვლელობები და ყოველგვარი სახის თვითგვემა (შახსეი-ვახსეი).

2. პირები, რომლებიც არ შეასრულებენ ამ დადგენილებას, დაეკისროთ სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა.

3. თვალყურის დევნება ამ დადგენილების შესრულებაზე დაევალოს სამაზრო აღმასრულებელი კომიტეტების შიდა მმართველობის განყოფილებებს და ტიფლისის საბჭოს ადმინისტრაციულ განყოფილებას.

4. ეს დადგენილება ძალაში შევიდეს ტელეგრაფით“.

დადგენილებაში მითითებული იყო, რომ ვინც არ შეასრულებდა ამ დადგენილებას, დაარღვევდა საზოგადოებრივ სიმშვიდესა და ადამიანთა მყუდროებას, მიცემული იქნებოდა პასუხისგებაში სისხლის სამართლის წესით. ამ წელს მუჰარამის ზეიმი პირველად ჩატარდა საქართველოში თვითგვემის რიტუალის გარეშე.

საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის პრეზიდიუმის 1928 წლის ნოემბრის სხდომის რეზოლუციაში ჩაიწერა:

„ვინაიდან ეროვნულ უმცირესობებს შორის ბევრგან ჯერ კიდევ არსებობს ფანატიზმი და კონსერვატიზმი, ადგილი აქვს რელიგიურ მოძრაობის საგრძნობლად გამოცოცხლებას, განსაკუთრებით სექტანტებს შორის (ბაპტისტები, ევანგელისტები, მიურიდები და სხვა) ჯერ კიდევ არსებობს პატრიარქალურ-გვაროვნული წყობილების ბარბაროსული გადმონაშთები (მაგერამი, ყურბან-ბაირამი, ყალიმი)... ცენტრალური კომიტეტის აგიტაცია-პროპაგანდის განყოფილებისა და სხვა ორგანიზაციების წინაშე (პროფკავშირი, ლენინური კომკავშირი, ურწმუნოთა ცენტრალური საბჭო, მუშათა და გლეხ ქალთა განყოფილება) ერთ-ერთ მორიგ და მეტად მნიშვნელოვან ამოცანად დაისახოს ბრძოლა რელიგიისა და ძველი ყოფა-ცხოვრების წინააღმდეგ, როგორც მეცნიერული და კულტურული ზეგავლენის ზომებით (პროპაგანდა-აგიტაცია, კინო), ისე კანონმდებლობითი ზომებით (რელიგიური სკოლების დახურვა, კონფირმაციის აკრძალვა, სამლოცველო სახლებისა და რელიგიის კულტის მსახურთა დაბეგვრა და სხვ.)“ (კომუნისტი, 27 დეკემბერი, 1928, გვ.2).

1929 წლის 5 ივნისს საქართველოს ცენტალურმა აღმასრულებელმა კომიტეტმა მიიღო დადგენილება №180 „მუსლიმანთა „მაჰერამი“-ს თვის დღეებში რელიგიური ხასიათის მსვლელობისა, დემონსტრაციისა და სარწმუნოებრივი წესების საჯაროდ აღსრულების აკრძალვის შესახებ“ (განკარგულებათა კრებული, 1929, გვ. 430-431).

ამ დადგენილების თანახმად, „მუსლიმანთა „მაჰერამი“-ს თვის დღეებში საზოგადოებრივი წესიერების დარღვევის თავიდან ასაცილებლად – სრულიად საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი ადგენს:

1. აკრძალულ იქნეს მუსლიმანთა „მაჰერამი“-ს თვის პირველ დღეებში, რაც მიმდინარე 1929 წლ. ივნისის 8-10 მოდის, ყოველგვარი რელიგიური ხასიათის მსვლელობა, დემონსტრაცია და, საერთოდ, ამა თუ იმ წესის საჯარო აღსრულება (სარწმუნოებრივი ცერემონია, „შახსეი-ვახსეიჰ“ და სხვ.) სამლოცველო სახლების (მეჩეთის) გარეშე.

2. აკრძალულ იქნეს ყველგან, სამლოცველო სახლების (მეჩეთის) ტერიტორიის გამოუნაკლისად, ისეთი წესის შესრულება, რაც თვითწვალებასა და გვემას იწვევს, როგორიც არის: თავის დასერვა, ჯაჭვით ცემა და სხვ.

3. აკრძალულ იქნეს კერძო სახლებში „თეკიჰე“სა (თაქიე – ნ.გ.) და სხვა შეკრებულობის გამართვა.

4. ამა დადგენილების დარღვევისათვის დამნაშავე პასუხს აგებს ადმინისტრატიული წესით – მას გადასახდელად დაედება იძულებითი მუშაობა ვადით ერთ თვემდე ან ფულადი ჯარიმა 100 მანეთამდე; ამ გადასახდელს გადასწყვეტენ აღმასრულებელი კომიტეტების ადმინისტრატიული განყოფილებების უფროსნი ან მილიციის უფროსნი „სავალდებულო დადგენილებათა გამოცემისა და ამ დადგენილებათა დარღვევისათვის ადმინისტრატიული გადასახდელის დადების“ დებულების წესისამებრ, უკეთუ დამნაშავის მიერ ჩადენილი ქმედობა არ იწვევს პასუხისმგებლობას სისხლის სამართლის წესით.

5. მეთვალყურეობა ამ დადგენილების განხორციელებისათვის დაეკისროს: ქალაქად და ქალაქის ტიპის დასახლებულ ადგილებში – მილიციის ორგანოებს, ხოლო სოფლად – სათემო აღმასრულებელ კომიტეტებს.

6. დადგენილება ესე სამოქმედოდ შემოღებულ იქნეს ტელეგრაფით“. დადგენილებას ხელს აწერენ: სრულიად საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის თავმჯდომარის მაგიერ ვ. სტურუა; სრულიად საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის მდივნის მაგიერ შ. მათიკაშვილი.

1929 წლის 8 ივნისს გაზეთში „კომუნისტი“ გამოქვეყნდა წერილი სახელწოდებით: „შაჰსეი-ვაჰსეი“-ს აკრძალვა:

„ყოველ წელიწადს სპარსელები დღესასწაულობენ ‘მაჰერრამს’, რომელიც ჩვენში ცნობილია ‘შაჰსეი-ვაჰსეი’-ს სახელწოდებით.

დღესასწაული გრძელდება ერთ კვირაზე მეტი. პირველ დღეებში ცრუმორწმუნენი აწყობენ რელიგიურ მსვლელობას, რომლის დროსაც თავპირში იცემენ ხანჯალს, ტანს იბეჟავენ ჯაჭვების ცემით და სხვ. ვინაიდან ასეთი თვითმწვალებლობის დროს სხეულის გვემა ცრუმორმუნეებს ‘ღვთის’ საამებელ საქმედ მიაჩნიათ, თავს არ იზოგავენ, რასაც ხშირად მოსდევს სიკვდილი და საზოგადოებრივი წესრიგის დარღვევა.

ამიტომ საქართველოს ცაკმა დაადგინა: აიკრძალოს 'მაჰერრამი'-ს პირველ დღეებში, რომლებიც ხვდება 8-18 ივნისს, ყოველგვარი რელიგიური მსვლელობა, დემონსტრაცია და რელიგიური წესების საჯარო შესრულება. სალოცავ ადგილების გარეშე, აკრძალულია აგრეთვე, როგორც საჯარო ადგილებზე, ისე სალოცავ სახლების (მეჩეთების) ტერიტორიაზე თვითმწვალებლობასთან დაკავშირებული რელიგიური წესების შესრულება (თავ-პირის დაჩეხვა, სხეულის დასისხლიანება, ჯაჭვებით ცემა და სხვ.).

ამ დადგენილების დამრღვევნი დაისჯებიან ადმინისტრაციული – ერთი თვით იძულებით სამუშაოზე გაგზავნით ან 100 მანეთით დაჯარიმებით.

დადგენილების ცხოვრებაში გატარება ევალებათ: ქალაქში და ქალაქის ტიპის ადილებში მილიციის ორგანოებს, ხოლო სოფლად - თემალმასკომებს".

1931 წლის 4 მაისს სრულიად საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტმა ხელახლა გამოსცა დადგენილება (№132) „მუსლიმანთა „მაჰერამი"-ს თვის დღეებში რელიგიური ხასიათის მსვლელობისა, დემონსტრაციისა და სარწმუნოებრივი წესების საჯაროდ აღსრულების აკრძალვის შესახებ" მცირე შესწორებებით:

„საზოგადოებრივი წესრიგის აღკვეთის მიზნით მუსლიმური მუჰარრამის თვის დღეებში, ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი ადგენს:

1. აიკრძალოს მუჰარრამის თვის დღეებში ყოველგვარი სახის რელიგიური მსვლელობები, დემონსტრაციები და საერთოდ ყოველგვარი საჯარო შესრულება ნებისმიერი რიტუალის სამლოცველო სახლების (მეჩეთების) გარეთ.

2. აიკრძალოს წეს-ჩვეულებების შესრულება, რომლებიც დაკავშირებულია თვითგვემასთან, მაგ., თავში დარტყმები, ჯაჭვების ცემა და და სხვ.

3. ამ დადგენილების შეუსრულებლობის გამო დამნაშავეებს ეკისრებათ პასუხისმგებლობა და ადმინისტრაციული წესით ერთ თვემდე იძულებითი სამუშაოები ან ფულადი ჯარიმა 100 მანეთამდე, რომელსაც დააკისრებენ აღმასრულებელი კომიტეტების ადმინისტრაციული განყოფილებების ხელმძღვანელები ან მილიციის უფროსები.

4. ამ დადგენილების განხორციელებაზე კონტროლი დაეკისროს: ქალაქებში და ქალაქის ტიპის დასახლებებში მილიციის ორგანოებს, ხოლო სოფლებში – სასოფლო საბჭოებს.

5. ეს დადგენილება ძალაში შევიდეს ტელეგრაფით".

დადგენილებას ხელს აწერენ: სრულიად საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის თავმჯდომარის მოვალეობის შემსრულებელი პ. მელაძე და მდივანი, ს. თოდრია (Заря Востока, №141, 1931, გვ.4).

განხილული მასალის საფუძველზე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ

ა) „შაჰსეი-ვაჰსეი" იყო საქართველოს შიიტური საზოგადოების რელიგიური და კულტურული ცხოვრების ნაწილი მის აკრძალვამდე საბჭოთა პერიოდში. მას ჰქონდა როგორც საერთოკავკასიური, ისე ადგილობრივი მახასიათებლები, რაც დაკავშირებული იყო ურბანულ კონტექსტთან, ეთნოკონფესიურ შემადგენლობასა და პოლიეთნიკურ გარემოსთან. სამგლოვია-

რო რიტუალის ჩატარების ცენტრი იყო რეგისტრირებული შიიტური მეჩეთი თბილისში.

ბ) 1930-იან წლებში „შაჰსეი-ვაჰსეი“-ს რიტუალი საბოლოოდ აიკრძალა საქართველოში, როგორც საბჭოთა კავშირის ფართო ანტირელიგიური პოლიტიკის ნაწილი, რაც მიმართული იყო ისლამის „მავნე გადმონაშთების“, განსაკუთრებით მასობრივი მსვლელობებისა და თვითგვემის ლიკვიდაციაზე.

გ) „შაჰსეი-ვაჰსეი“-ს რიტუალების საჯარო ფორმა ფაქტობრივად სრულიად აიკრძალა, მაგრამ კულტურული მეხსიერება შენარჩუნდა ოჯახურ წრეებსა და კერძო სივრცეებში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- გელოვანი, ნანი. (2021). თბილისის მუსლიმური თემი (1801-1917), თბილისი: კოლორი
- გოცირიძე, გიორგი. (2012). აღმოსავლური დღესასწაულები საქართველოში. თბილისი, მწიგნობარი
- გრიშაშვილი, იოსებ. (1997). ქალაქური ლექსიკონი: (საარქივო მასალა). გამოსაც. მოამზადა რუსუდან კუსრაშვილმა. თბილისი, სამშობლო
- საქართველოს სოც. საბჭ. რესპუბლიკის, მუშათა და გლეხთა მთავრობის კანონთა და განკარგულებათა კრებული. (1931). №12, 5 ივლისი, ნაწილი პირველი. თბილისი, სახალხო კომისართა საბჭოს და ეკონომიური საბჭოს საქმეთა მმართველობის გამოცემა
- სონღულაშვილი, ავთანდილ. (2018). საბჭოური პოლიტიკა და საქართველოს ეროვნული უმცირესობა. თბილისი, უნივერსალი
- სტალინი, ი.ბ. თხზულებანი, ტ. 2 (1907-1913), (თბილისი, 1947), 355
- შსს არქივი – შინაგან საქმეთა სამინისტროს არქივი, ფონდი 14, ანაწ. 1, საქმე 3124
- Adam, Volker. Why do They Cry? Criticisms of Muharram celebrations in Tsarist and Socialist Azerbaijan, The Twelver Shiʿa in Modern Times: Religious Culture and Political History, edited by Werner Ende and Rainer Brunner, Leiden: Brill
- Ayoub, M. (1978). Redemptive Suffering in Islām: A Study of the Devotional Aspects of ‘Āshūrā’ in Twelver Shi'ism. The Hague, De Gruyter
- Ayoub, M. (1987). ‘Āšūrā’, Encyclopaedia Iranica, vol. II, fasc. 8, 874-876.
- Çelenk, Mehmet. (2020). The Karbala Tragedy and Suffering in Shia, Making Sense of Suffering: Theory, Practice, Representation. Volume Editors: Bev Hogue and Anna Sugiyama. Oxford, Interdisciplinary Press
- Deacon, Eleanor Lucy. (2024). The Martyrdom of Imam Ḥusain, in: Deacon, Eleanor Lucy. Karbala in the Ta‘ziyeh Episode, Shiʿi Devotional Drama in Iran. Leiden-Boston, Brill
- Enayat, H. (1982). Modern Islamic political thought. Austin, Islamic Book Trust
- Ingvild, Flaskerud. (2016). Ritual Creativity and Plurality: Denying Twelver Shia Blood-Letting Practices, The Ambivalence of Denial: Danger and Appeal of Rituals. Wiesbaden, Harrassowitz
- Massé, Henri. (1954). Persian Beliefs and Customs. New Haven, Human Relations Area Files
- Nakash, Yitzhak. (1993). An Attempt to Trace the Origin of the Rituals of ʿĀshūrāʾ, Die Welt Des Islams, 33/2, 161-181
- Scharbrodt, Oliver. (2023). Contesting ritual practices in Twelver Shiism: modernism, sectarianism and the politics of self-flagellation (taṭbīr), British Journal of Middle Eastern Studies, 50/5, 1067-1090

- Talmon-Heller, Daniella. (2020). From Karbala to Damascus: A Relic with Multiple Shrines, in: Sacred Place and Sacred Time in the Medieval Islamic Middle East: A Historical Perspective. Edinburgh, Edinburgh University Press
- The History of al-Tabarī. (1990). Vol. 19: The Caliphate of Yazīd b. Muāwiyah A.D. 680-683/A.H. 60-64 by I. K. A. Howard (Translator). Albany, State niversity of New York Press
- Wellhausen, J. (1963). The Arab Kingdom and its Fall, tr. M. G. Weir. Beirut, Khayats
- Известия Центрального и Тифлисского комитетов КП (б) Грузии. (1927). №3, Тбилиси, Заря Востока
- Известия Центрального и Тифлисского комитетов КП (б) Грузии. (1928). №7, Тбилиси, Заря Востока
- Мандельштам, Надежда. (2000). Мой муж – Осип Мандельштам. Москва, АСТ
- Седанкина, Т. Е. (2019). Шиитские ритуальные практики в теолого-психологическом контексте (на примере ритуала шахсей-вахсей), Minbar. Islamic Studies, 12/2, 559-570
- Эренбург, Илья. (1990). Люди, годы, жизнь. Москва, Советский Писатель

In this article, for the first time in Georgian historiography, based on scientific literature, archival materials, periodical press, and decrees issued by the Soviet Union and Georgian government, the political-religious context of the “Shahsey-Vahsey” mourning ritual and the essence and results of the related anti-religious campaign in Georgia are discussed and analyzed.

‘Ashura’ (10th day of Muharram in the Islamic lunar calendar) - a day of mourning for Shiites (“day of grief”), which commemorates the martyrdom of Prophet Muhammad's grandson - Imam Husayn ibn ‘Ali in the Battle of Karbala (October 10, 680). Participants in the mourning procession engaged in self-flagellation, accompanied by loud cries of “Shah Husayn, Vah Husayn!” meaning Shahid (martyr) Hussein, Wah Hussein! Hence comes another name for 'Ashura' – “Shahsey-Vahsey”.

From the 19th century in Tbilisi, as sources confirm, ‘Ashura’ or “Shahsey-Vahsey” was most extensively observed in Avlabari. Meidani ("Tatar Square" or Vakhtang Gorgasali Square) and the mosque on Meidani (The Shia Mosque) were the center of Shiite religious and cultural life.

According to European travelers and Shiite sources, the Caucasus and Azerbaijan are considered the birthplace of the ritual of whipping during ‘Ashura’. Early accounts from travelers date back to the first half of the 17th century. However, this ritual continued to be performed in later centuries. The Turkish-speaking regions of the Caucasus and Azerbaijan were noted for their distinctive method of self-flagellation (Massé, 1954, p.128). Muhammad Sadiq, who wrote for the Baku newspaper (Akinji - Azer. Əkinç, 1875, 1877), indicates that the practice of excessive self-flagellation first established itself among the population of Karabakh and later spread to Tabriz and other cities in Iran (Adam, 2001, p.119). Those who were mortally wounded during ‘Ashura’ were considered saints.

The General Secretary of the Communist Party of the Soviet Union, J.V. Stalin, referred to the “national peculiarities” of the “Tatars of the South Caucasus” during self-flagellation “Shahsey-Vahsey” (Stalin, 1947, p. 355).

It is true that religion was officially separated from the state, yet the Soviet government constantly interfered in religious life, including the organization of religious rituals, to the extent that they had the authority to allow or prohibit any religious holiday or ritual.

From the 1920s in the Soviet Union, including Georgia, an active anti-religious campaign against “Shahsey-Vahsey” begins.

In 1923, a conference of Azerbaijani workers was convened in the III district (later known as the Krtsanisi district), where, among other issues, the question of “the struggle against superstition (Shahsey-Vahsey)” was raised. On July 12, 1924, the Presidium of the Borchalo District Committee of the Communist Party of Georgia discussed anti-religious propaganda among Muslims due to the approaching ten-day mourning period for “Shahsey-Vahsey.” The meeting decided: “Ali Tagizadeh (the responsible secretary of the Borchalo District Committee - N.G.) is tasked with clarifying the possibilities and methods for conducting propaganda through the appropriate clergy.” According to archival documents, during the commemoration of “Shahsey-Vahsey” in the Borchalo and Tbilisi districts, “believers often took their own lives while in a state of religious ecstasy” (The Archive of the Ministry of Internal Affairs of Georgia, f. 14, descr. 1, case 3124, p.2).

The campaign against “Shahsey-Vahsey” was first held in Georgia in 1927. In June 1927, the Presidium of the Central Committee of the Georgian Communist Party adopted a resolution regarding the prohibition of any self-harm in relation to the observance of “Shahsey-Vahsey” and addressed a proposal to the Central Executive Committee of Georgia to adopt an appropriate resolution. In July 1927, at the IV Expanded Plenary of the Borchalo District Committee of the Georgian Communist Party, the issue of antireligious propaganda and the results of the struggle against “Shahsey-Vahsey” were discussed among other matters. The plenary emphasized the activity of the clergy (the clergy was agitating for the construction of mosques among the population of the villages of Kachaghani and Qizil-Ajlo). The mullahs convinced people that the Quran did not contradict Soviet authority in any way. With this, they aimed to elevate their authority and establish control over the population (Arukhli's Akhundi). Finally, achievements were noted in the field of antireligious propaganda in relation to “Shahsey-Vahsey.” As a result of the measures taken, “processions for the holiday” and other religious rituals were not held, except in two or three populated areas (Qizil-Ajlo) (Известия Центрального и Тифлисского комитетов КП (б) Грузии, 1927, pp. 5-6).

On April 9, 1928, a meeting was held in the Department of Agitation and Propaganda of the Central Committee of the Communist Party of Georgia concerning the strengthening of anti-religious propaganda in relation to the upcoming Muharram and Kurban Bayram celebrations among Azerbaijanis. At the meeting, a report was presented which stated the use of the experiences of Georgia and Azerbaijan from the previous year in combating the religious process of self-flagellation during “Shahsey-Vahsey.” Specific measures were planned: “Azerbaijani newspapers should devote maximum attention to anti-religious propaganda during the pre-holiday days. As far as possible, it is essential to establish a number of new anti-religious circles in areas populated by Azerbaijanis and to carry out relevant work through them. The extensive use of radio and television is planned for the purpose of anti-religious propaganda. To form the relevant public opinion aimed at fanatical religious customs, a series of presentations on “Shahsay-Vahsay” is planned to be organized at party and trade union meetings as well as at gatherings of non-partisan activists. Anti-religious work will also be carried out through the district committees.” A special commission was elected at the meeting to conduct anti-religious propaganda among the Azerbaijani population (Заря Востока, №83, 1928, p. 5).

The Central Committee of the Communist Party of Georgia approved the plan for conducting an anti-religious campaign against Kurban Bayram and Muharram on May

23, 1928. Special commissions were established in the committees of the Borchalo and Sighnaghi districts to carry out this campaign. Similar commissions were formed in the community committees of the aforementioned districts as well. A commission was also established with the Tbilisi III District Committee, where the involvement of representatives from the atheist Azerbaijani circle was planned. Meetings were scheduled to be held by the Azerbaijani members of the party and Komsomol on the topics: "How should a member of the party and Komsomol behave during "Shahsey-Vahseyi" and "What attitude should an Azerbaijani worker have towards the savagery of "Shahseyi-Vahseyi." An anti-religious seminar in Azerbaijani language for 15-20 people on religious issues, including the rituals of "Shahseyi-Vahseyi," was to be held in Tbilisi. The following events were also planned:

1. Collections on Islam were published, which were printed by the State Publishing House of Georgia; starting from May 10, 1928, there was to be an anti-religious section in the newspaper "Yeni Kend" (organ of the Central Committee of the Georgian Communist Party and Tbilisi committees), and articles about Muharram were to be published in the magazines "Kizil-Shephek" and "Dan Yildiz." Wall newspapers in Azerbaijani language were widely used.

2. Relatively prepared supporters of anti-religious propaganda, Azerbaijani individuals, were gathered and sent to the districts with reports during the campaign.

3. Through the Central Executive Committee of Georgia, the decree on self-flagellation with chains was to be renewed.

4. Meetings with the leaders of Takya and mosques were to be conducted in Tbilisi (Tbilisi Uezd) to explain the essence of Muharram and the related religious rituals.

5. Cinema was to be widely used. Anti-religious plays in the Azerbaijani language were to be organized in the districts (Tbilisi, Karayazi) and the regions (Sighnaghi, Borchalo), and 300 maneti (Soviet rouble) were allocated for the mobile group.

6. An appeal to the Azerbaijani workers of Georgia was to be sent from the Central Executive Committee of Georgia and the Councils of People's Commissars.

7. The arrival of priests, prophets, and other religious figures from Persia was prohibited, as well as their movement between the districts (Известия Центрального и Тифлисского комитетов КП (б) Грузии,1928, pp. 12-13).

On May 23, 1928, the Central Committee of Georgia sent circular instructions from the department of agitation and propaganda to the district committees of Borchali and Sighnaghi, as well as to the Tbilisi Committee of the Communist Party regarding anti-religious propaganda and the struggle against religious fanaticism. The indicated plan outlined the execution of an anti-religious campaign. It involved holding discussions in reading rooms and public houses about the class essence of Muharram, the reactionary role of Islam and the Muslim clergy, and anti-religious topics. Teachers, doctors, and others were to participate in the anti-religious campaign. Moreover, stands should be set up in reading rooms with anti-religious literature in Azerbaijani (Известия Центрального и Тифлисского комитетов КП (б) Грузии,1928, 12-13).

On June 19, 1928, in front of "Shahsey-Vahsey," the Central Executive Committee of Georgia (headed by Philip Makhardze) addressed the Turkish (Azerbaijani) population of Georgia with a special appeal ("Against Religious Prejudices. To all the working Turkish population of Georgia, workers and peasants") – urging them to refrain from self-flagellation.

Along with the aforementioned appeal, on June 19, 1928, the Executive Committee issued a decree banning religious demonstrations, processions, and any form of self-

flagellation during the days of Muharram. The resolution stated that anyone who did not comply with this directive and disturbed public peace and the tranquility of individuals would be held liable under criminal law. This year, the celebration of Muharram was held for the first time in Georgia without the ritual of self-flagellation.

On June 5, 1929, the Central Executive Committee of Georgia adopted Resolution No. 180 "On the prohibition of religious processions, demonstrations, and public execution of religious rites during the days of the Muslim 'Muharram'" (Collection of Resolutions, 1929, pp. 430-431).

According to this resolution, "In order to prevent violations of public order during the days of the Muslim "Muharram" – the Central Executive Committee of Georgia establishes:

1. To prohibit any religious processions, demonstrations, and, in general, public execution of any rites (religious ceremonies, "Shahsey-Vahsey" etc.) without places of worship (mosques) during the first days of the Muslim "Muharram," which falls on June 8-10 of the current 1929.

2. To prohibit anywhere, outside the territory of places of worship (mosques), the performance of such rites that lead to self-mortification and distress, such as: self-mutilation, chain-beating, etc.

3. To prohibit holding gatherings in private homes.

4. For violation of this resolution, the offender shall be held administratively responsible – they shall be subject to forced labor for up to one month or a monetary fine of up to 100 Maneti (Soviet rouble); the amount to be paid shall be determined by the heads of the administrative departments of executive committees or the heads of police in accordance with the provisions of 'mandatory issuance of resolutions and imposition of administrative fines for violations of these resolutions', unless the actions committed by the offender result in criminal liability.

5. Oversight of the implementation of this resolution shall be assigned: in urban and urban-type settlements – to the police authorities, and in rural areas – to the community executive committees.

6. This resolution shall be enforced by telegram.

On May 4, 1931, the Central Executive Committee of All Georgia reissued a resolution (No. 132) concerning the prohibition of religious processions, demonstrations, and public performances of religious rituals during the days of the Muslims' "Muharram," with minor amendments."

Based on the discussed material, it can be concluded that

a) "Shahsey-Vahsey" was a part of the religious and cultural life of the Shia community in Georgia until its prohibition during the Soviet period. It had both Caucasian and local characteristics, which were related to the urban context, ethnic-confessional composition, and multi-ethnic environment. The center for conducting the mourning ritual was a registered Shia mosque in Tbilisi.

b) In the 1930s, the "Shahsey-Vahsey" ritual was ultimately banned in Georgia as part of the broader anti-religious policy of the Soviet Union, which aimed at eliminating the "harmful remnants" of Islam, particularly mass processions and self-flagellation.

c) The public form of the "Shahseye-Vahseye" rituals was virtually completely prohibited, but cultural memory was preserved in family circles and private spaces.